

GLOBALLASHUV DAVRIDA MAHALLANING TALIM-TARBIYA JARAYONIDAGI AHAMIYATINI SAQLAB QOLISHNING DOLZARBLIGI

G'oyibov Maqsudjon Homidjon o'g'li

OSIYO XALQARO UNIVERSITETI Pedagogika va psixologiya yo'nalishi mutaxassisligi

MM4-PP23 guruh magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15179397>

Annotatsiya: Ushbu tezisda globallashuv jarayonining mahalla institutiga va uning ta'lim-tarbiya sohasidagi o'rniga ta'siri tahlil qilingan. Muallif mahallaning tarixiy-madaniy ahamiyatini, yosh avlodni tarbiyalashdagi o'ziga xos vazifalarini yoritadi hamda zamonaviy tahdidlar – xususan, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyatning yoshlar ongiga salbiy ta'siri sharoitida mahalla va maktab o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zaruratini asoslab beradi. Tezisda mahalla institutining dolzarb roli, uni saqlab qolish va rivojlantirishning ahamiyati haqida fikr yuritiladi. Tadqiqot natijalari mahalla va ta'lim tizimi o'rtasidagi uzviy aloqani mustahkamlash bo'yicha amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, mahalla, ta'lim-tarbiya, milliy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, ijtimoiy institut, maktab-mahalla hamkorligi, ma'naviy tarbiya, ommaviy madaniyat, ijtimoiy nazorat.

Kirish. XXI asr — globallashuv asri sifatida dunyo tarixida o'z o'rnini egallamoqda. Bugungi tezkor axborot oqimi, texnologik yutuqlar, madaniyatlararo muloqotlar insoniyatning kundalik turmush tarzini tubdan o'zgartirib yubormoqda. Bu jarayon, albatta, ijobiy jihatlari bilan bir qatorda, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, tarixiy merosning saqlanib qolishiga ham jiddiy tahdid solmoqda. Ayniqsa, yoshlar ongiga tashqi ta'sirlar kuchaygan hozirgi davrda ularni to'g'ri yo'lga yo'naltirish, ma'naviy-axloqiy tarbiya berish masalasi har qachongidan ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Shu nuqtai nazardan, o'zbek jamiyatining qadimiy va mustahkam ijtimoiy tuzilmasi bo'lgan mahalla institutining bugungi ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va ahamiyatini qayta baholash, uni zamon talablariga moslashtirish zarurati yuzaga chiqmoqda. Zero, mahalla – xalqimiz ma'naviyatining beshigi, yosh avlodni vatanparvar, halol, ijtimoiy mas'uliyatli inson etib voyaga yetkazishda asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tezisda globallashuv sharoitida mahalla institutining yoshlar tarbiyasidagi roli, ta'lim muassasalari bilan hamkorlikdagi faoliyati hamda bu institutni zamonaviy sharoitlarda saqlab qolishning dolzarb jihatlari tahlil qilinadi.

Globallashuv jarayoni insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichi bo'lib, u ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy sohalarga keng ta'sir o'tkazmoqda. Tezkor axborot almashinuvi, madaniyatlararo ta'sir, zamonaviy texnologiyalarning kirib kelishi inson hayot tarzini, fikrlash doirasini tubdan o'zgartirmoqda. Shu bilan birga, bu o'zgarishlar milliy madaniyat va qadriyatlar tizimiga ham jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yosh avlod tarbiyasi va ta'lim-tarbiyaning ijtimoiy negizlari, xususan, mahalla institutining o'rni va ahamiyati masalasi bugungi kunda dolzarb mavzulardan biriga aylangan.

Mahalla — bu nafaqat tarixiy shakllangan ijtimoiy tuzilma, balki xalqimizning ma'naviy-axloqiy me'yorlarini saqlovchi, avlodlar o'rtasidagi uzviylikni ta'minlovchi, yoshlarni to'g'ri yo'lga yo'naltiruvchi muhim muassasadir. Globallashuv sharoitida aynan shu institutning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish, uni zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimi bilan uyg'unlashtirish zarurati ortib bormoqda.

Mahalla institutining tarixiy-madaniy asoslari

O'zbekiston tarixida mahalla har doim jamoatchilik hayotining tayanch nuqtalaridan biri bo'lib kelgan. U oilalar o'rtasidagi ijtimoiy birdamlikni, insonlar o'rtasidagi mehr-oqibatni, o'zaro yordam tamoyillarini mustahkamlovchi institut sifatida shakllangan. Mahallada yoshi ulug' insonlar hurmat qilinadi, yoshlar esa ulardan hayot saboqlarini oladi. Bu ijtimoiy muhit bolalarning shaxs sifatida shakllanishida katta ahamiyatga ega.

Tarixiy jihatdan olib qaraganda, mahalla o'z ichida axloqiy me'yorlar, odob-axloq qoidalari, ma'naviy qadriyatlar tizimini shakllantirgan va saqlab kelgan. Aynan shu jihatlari bilan u mustaqil O'zbekistonning fuqarolik jamiyatini qurishdagi muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

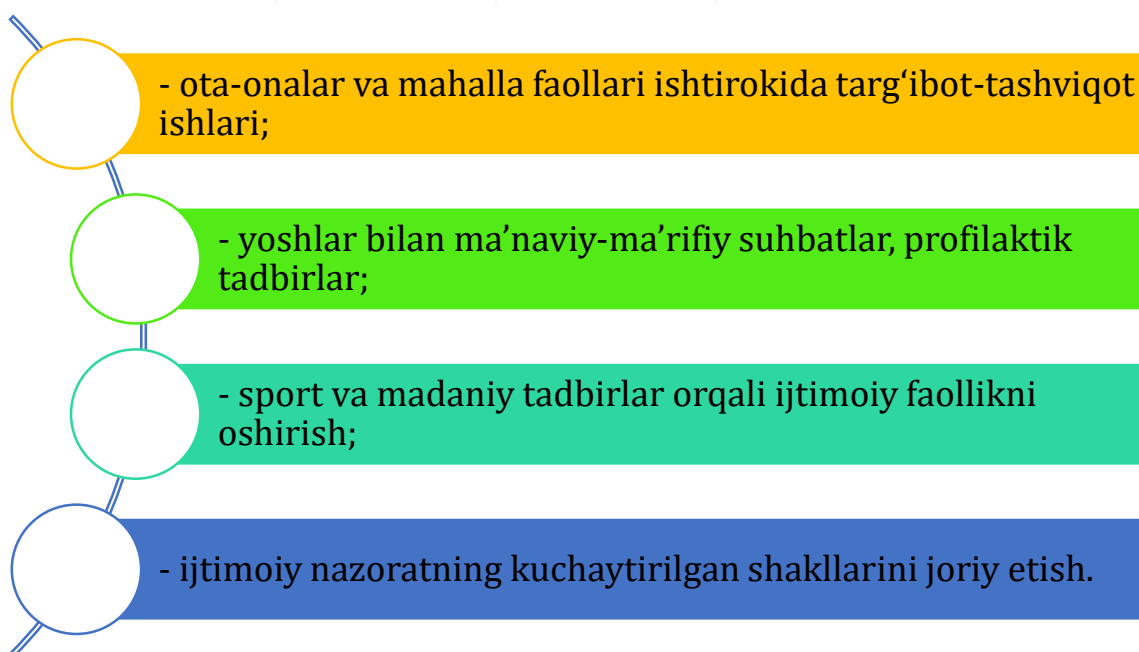
Globalashuv va yoshlar ongiga tashqi ta'sirlar

Globalashuv bilan birga kirib kelayotgan madaniy diversifikatsiya va g'arbona hayot tarzi yoshlar ongida muayyan tafovutlar, ijtimoiy me'yorlardan chekinish holatlarini yuzaga keltirmoqda. Ommaviy madaniyat, ijtimoiy tarmoqlarda targ'ib etilayotgan yengil hayot tarzi, "zamonaviylik" niqobi ostida berilayotgan axborotlar milliy g'oyaga zid bo'lgan fikr va qarashlarni shakllantirishi mumkin.

Shunday sharoitda mahalla institutining yoshlar tarbiyasidagi ishtirokini kuchaytirish, ularni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashga yo'naltirilgan mexanizmlarni ishlab chiqish zarur. Mahalla, ota-onalar, maktab va boshqa ijtimoiy institutlar hamkorligida kompleks yondashuv bu borada eng maqbul yechimlardan biri sifatida qaralmoqda.

Mahalla institutining ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati ayniqsa yosh avlodni ma'naviy barkamol qilib tarbiyalashda yaqqol namoyon bo'ladi. Maktabda berilayotgan nazariy bilimlar hayotda qo'llanishi, shaxsiy mas'uliyat hissi, jamiyatga foydali fuqaro bo'lib yetishish aynan mahalla muhiti orqali shakllanadi.

Shu bois, mahalla va maktab o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash dolzarb masalaga aylanmoqda. Bu hamkorlik quyidagilar orqali amalga oshirilmoqda:

1-rasm: Mahalla va ta'lim-tarbiya jarayonining uzviy aloqasi

Manba: Muallif ishlanmasi.

Mahalla faollari, nuroniylar, ustozlar va jamoatchilik vakillari yoshlar hayotiga bevosita ta'sir ko'rsata oladigan kuchli ijtimoiy vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Mahalla institutini zamon talablariga moslashtirish zarurati

Zamonaviy sharoitda mahalla institutining ta'lim-tarbiya tizimidagi rolini faqat an'anaviy shaklda emas, balki innovatsion yondashuvlar asosida qayta ko'rib chiqish muhimdir. Masalan:

- raqamli texnologiyalar asosida mahalla faoliyatini boshqarish;
- ta'lim muassasalari bilan yagona platforma asosida ma'lumot almashinuvi;
- psixologik va pedagogik xizmatlarning mahallalarga integratsiyasi;
- mahalla mutasaddilarining kasbiy malakasini oshirish dasturlari.

Shu orqali mahalla institutini zamonaviy ijtimoiy tizim sifatida rivojlantirish va uning yoshlar tarbiyasidagi o'rnini mustahkamlash mumkin.

Globallashuv zamonasi insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida har bir xalqdan o'z tarixiy ildizlariga, milliy qadriyatlariga sodiqlikni talab qilmoqda. O'zbekiston sharoitida bu talabni qondiruvchi eng samarali ijtimoiy institutlardan biri — bu mahalladir. Mahalla institutining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rnini kuchaytirish, uni zamon talablari asosida takomillashtirish, yoshlarni har tomonlama yetuk, vatanparvar, milliy ruhda tarbiyalashda eng muhim vositadir.

Bugungi dolzarb vazifa — mahalla institutini globallashuvga qarshi emas, balki uning ijobiy jihatlari o'zlashtirgan holda milliy manfaatlarga xizmat qiladigan kuchli ijtimoiy poydevorga aylantirishdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, globallashuv jarayoni zamonaviy jamiyatga yangi imkoniyatlar bilan birga, muayyan ijtimoiy-madaniy muammolarni ham olib kirmoqda. Ayniqsa, yoshlar ongiga turli tashqi ta'sirlar kuchaygan bir davrda, ularni milliy qadriyatlar, an'anaviy tarbiya asosida voyaga yetkazish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, mahalla instituti – yoshlarni barkamol shaxs etib tarbiyalashda kuchli ijtimoiy vosita sifatida qayta baholanmoqda.

Mahalla nafaqat tarixiy-madaniy institut, balki jamoaning ichki birdamligini, ijtimoiy nazoratni ta'minlovchi, ma'naviy muhitni shakllantiruvchi ijtimoiy tuzilma sifatida zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimi bilan uzviy bog'liq bo'lishi zarur. Mahalla va maktab o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish, mahalla faoliyatini raqamlashtirish orqali uning imkoniyatlarini kengaytirish bugungi kunning muhim vazifalaridandir.

Globallashuv davrida mahalla institutining ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyatini saqlab qolish va mustahkamlash — jamiyatning barqaror va ma'naviy jihatdan sog'lom rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Sadullayev, U. S. (2023). The Essence of State Policy on Youth in New Uzbekistan. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education, 01(09), 554–559.
2. Urinboyev, R. (2017). Establishing an "Uzbek Mahalla" via Smartphones and Social Media: Everyday Transnational Lives of Uzbek Labor Migrants in Russia. In M. Laruelle (Ed.),

Constructing the Uzbek State: Narratives of Post-Soviet Years (pp. 119–148). Lexington Books.

3. Molchanov, I. N., Molchanova, N. P., Paleev, A. V., & Charaeva, M. V. (2024). Reforming Higher Professional Education in Russia in Changing Geopolitical Conditions. BIO Web of Conferences, 120, 01031.
4. Tareva, E. G. (2023). Russian Language in the Global Educational Context. ResearchGate.
5. Banerjee, N. (2017). Globalization and US Education Policy. ResearchGate.
6. Khodjaev, N. (n.d.). Education Management in the New Uzbekistan: Trends and Challenges in the Context of Globalization. MMIT Proceedings.
7. Tareva, E. G. (2023). Russian Language in the Global Educational Context. ResearchGate.
8. Winthrop, R. (2016). US Leadership in Global Education: The Time is Now. Brookings.
9. Madieva, S. (2021). New Reforms of Improving Education System in Uzbekistan. European Scholar Journal, 2(5), 250–254.
10. Dadabaev, T., & Azizov, U. (2024). "The Bones are Ours, the Flesh is Yours": When Tradition is a Constraint in Academic Mentorship of Contemporary Uzbekistan. Asian Ethnicity, 1–31.
11. Kolesnikov, A. (n.d.). How Ideology is Infiltrating Russian Education. Russia.Post.
12. Mitchell, N. (2023). European Universities Initiative Expands Its Alliances. University World News.